MINH TRIẾT HỒ CHÍ MINH VỀ TÍNH TỔNG THỂ CỦA PHÁT TRIỂN SỰ NGHIỆP GIÁO DỤC

PHẠM MINH GIẢN
PHẠM MINH XUÂN
NGUYỄN VĂN NGHIÊM
Trường Đại học Đồng Tháp
ĐẶNG QUỐC BẢO
Hội đồng Khoa học Viện Trí Việt

Nhận bài ngày 15/5/2025. Sửa chữa xong 20/5/2025. Duyệt đăng 26/5/2025.

Abstract

Thanks to the suggestions derived from research projects on Ho Chi Minh's thoughts, this article focuses on analyzing Ho Chi Minh's wisdom regarding the holistic development of the educational cause in terms of such key factors as educational policies, objectives, contents, organization of educational activities, and educational motivation. Accordingly, the article proposes vital contents to apply Ho Chi Minh's educational philosophy in today's education reform efforts.

Keywords: *Ho Chi Minh's wisdom, educational cause, holistic approach, development.*

1. Đặt vấn đề

Chủ tịch Hồ Chí Minh đã để lại cho dân tộc Việt Nam những tư tưởng sâu sắc về giáo dục, nhấn mạnh vai trò của giáo dục trong việc phát triển con người và đất nước. Trong những tư tưởng đó, minh triết về tính tổng thể phát triển sự nghiệp giáo dục vẫn còn giữ nguyên giá trị, tính thời sự và tiếp tục định hướng cho nền giáo dục Việt Nam hiện đại. Quán triệt minh triết giáo dục Hồ Chí Minh vào công cuộc đổi mới giáo dục hiện nay có ý nghĩa quan trọng góp phần thực hiện thành công chiến lược phát triển đất nước trong kỷ nguyên mới, kỷ nguyên vươn mình của dân tộc.

2. Nội dung nghiên cứu

2.1. Những công trình gợi mở

Từng có nhiều nghiên cứu về đạo đức Hồ Chí Minh, tư tưởng Hồ Chí Minh. Giáo sư Vũ Ngọc Khánh là người đầu tiên nghiên cứu đạo đức, tư tưởng Hồ Chí Minh theo khung tham chiếu "Minh triết". Ông viết công trình mang tên "Minh triết Hồ Chí Minh". Vũ Ngọc Khánh quan niệm minh triết như triết lý vô ngôn. Trong công trình của mình, ông chỉ ra nét đặc sắc vô ngôn của tư duy Việt Nam qua một nhà tư tưởng hiện đại tiêu biểu là Hồ Chí Minh.

Ông chứng minh: Trong cuộc đời bình thường và trên hành trình cách mạng Hồ Chí Minh có cách sống, sự thể hiện, sự ứng xử với mọi người, mọi tầng lớp xã hội đạt đến "sự khôn ngoan thông tuệ, khôn ngoan đến bình dị và bình thường của một trí giả "bình dị cận dân". Ông khẳng định ở Hồ Chí Minh, không chỉ có đạo đức, tư tưởng mà là minh triết trên hai bình diện lý thuyết và thực hành. Ông viết: "Minh triết Hồ Chí Minh là sự kết hợp học và hành, sự biết và làm thống nhất. Khiêm tốn và mạnh dạn, thận trọng và cương quyết, đơn giản và tinh tế. Hồ Chí Minh đã đem Minh triết của mình vào cuộc sống và đã thành công trong những thử thách lớn lao trên các góc độ triết lý, chính trị, sinh hoạt…" [4].

Giáo sư Hoàng Ngọc Hiến trong sách "Luận bàn minh triết và minh triết Việt" cũng coi minh triết Hồ Chí Minh về chính trị là kho báu vô giá của dân tộc. Ông đã dành nhiều trang viết về minh triết Hồ

Email: nvnghiem@dthu.edu.vn

Chí Minh. Ông nhận xét: "Trong nền minh triết Việt có nguồn minh triết lục giáo, có minh triết đạo thờ cúng tổ tiên, có minh triết văn hóa các dân tộc anh em. Trong thời đại hiện nay, minh triết Hồ Chí Minh với sức thấm sâu lan tỏa rộng trong nhân dân là nguồn trung tâm trong đa nguồn minh triết Việt" [2].

Giáo sư Phạm Minh Hạc tuy không trực tiếp dùng thuật ngữ minh triết, song ông coi "Triết lý giáo dục Hồ Chí Minh - một bộ phận thiết yếu của tư tưởng Hồ Chí Minh". Trong bài nghiên cứu "Triết lý Hồ Chí Minh về giáo dục và sự nghiệp công nghiệp hóa ở Việt Nam", ông nêu ra 9 đặc trưng triết lý Hồ Chí Minh về giáo dục: 1) Chống chính sách ngu dân; 2) Một dân tộc dốt là một dân tộc yếu; 3) Xây dựng nền giáo dục của một nước độc lập; 4) Đào tạo những công dân hữu ích cho nước nhà; 5) Nền giáo dục làm phát triển những năng lực sẵn có ở các em; 6) Trọng dụng nhân tài; 7) Giáo dục làm người; 8) Dạy tốt, học tốt; 9) Học đi đôi với hành.

2.2. Minh triết Hồ Chí Minh về đường lối giáo dục và các nhân tố đảm bảo cho đường lối giáo dục hiện thực vào cuộc sống

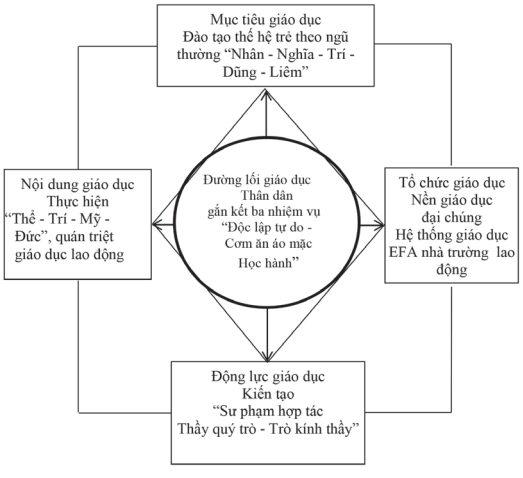
Minh triết Hồ Chí Minh về giáo dục là di sản vô giá của dân tộc. Nó chỉ đạo cho công cuộc phát triển giáo dục đất nước trên con đường giải phóng dân tộc và ngày nay trong thời kỳ đi vào hội nhập của thế giới đa cực, nó tiếp tục làm kim chỉ nam để giáo dục không lạc hậu, lạc điệu với thời đại.

Di sản giáo dục mà Hồ Chí Minh để lại cho đất nước, dân tộc không chỉ ở các lời dạy mà còn được phản ánh, được kết tụ trong các cử chỉ sư phạm cao quý, sự lịch lãm tinh tế trong dạy học, tấm lòng sâu sắc đi thức tỉnh tâm hồn người học và tấm gương sáng thực hiện lời dạy của tiền nhân "Học nhi bất yếm, giáo nhân bất quyện" (học không bao giờ chán, dạy người không bao giờ biết mỏi).

Trước khi trở thành nhà cách mạng chuyên nghiệp, Hồ Chí Minh là người thầy giáo thực thụ: thầy giáo Nguyễn Tất Thành dạy học tại Trường Dục Thanh thuộc Phan Thiết (1910). Sau này trên hành trình cách mạng, vô luận ở hoàn cảnh nào, Hồ Chí Minh cũng kiên trì và nhất quán phương châm "Cách mạng là giáo dục và giáo dục phục vụ sự nghiệp cách mạng".

Đặc trưng minh triết giáo dục Hồ Chí Minh là sự đề ra đường lối giáo dục "Thân dân" bao quát toàn diện năm cấp độ: kiến tạo nền giáo dục thân dân; tổ chức hệ thống giáo dục quốc dân theo phương châm "Giáo dục cho mọi người"; xây dựng nhà trường nhân văn lao động; tiến hành quá trình dạy học dân chủ, hợp tác; phát triển hoàn toàn những năng lực sẵn có của thế hệ trẻ. Đường lối phát triển giáo dục của nước Việt Nam thời đại mới đã được Người kiên trì chỉ đạo qua sự gắn kết các nhân tố; mục tiêu giáo dục, nội dung giáo dục, tổ chức và phương pháp giáo dục, động lực giáo dục tương tác hỗ trợ cho nhau tạo nên thể toàn vẹn trong động thái phát triển.

Minh triết Hồ Chí Minh về tính tổng thể phát triển sự nghiệp giáo dục được thể hiện khái quát ở hình 1.

Hình 1: Minh triết Hồ Chí Minh về tính tổng thể của phát triển sự nghiệp giáo dục

2.2.1. Đường lối giáo dục

Gắn kết ba điều cốt lõi trong nhu cầu sinh tồn của nhân dân "Độc lập, tự do; Cơm ăn áo mặc; Học hành". Giáo dục có quan hệ mật thiết với chính trị - kinh tế. Những nhà quản lý vương đạo điều hành cho các lĩnh vực này thúc đẩy lẫn nhau. Giáo dục vừa là mục tiêu vừa là sức mạnh của kinh tế. Cả hai lĩnh vực này hoạt động phục vụ cho sự nghiệp độc lập của đất nước, tự do cho nhân dân. Đến lượt mình một nền chính trị thân dân lại là nền tảng cho giáo dục - kinh tế phát triển thuận lợi. Trong lịch sử nước ta có hai vĩ nhân, hai vị anh hùng dân tộc nêu ra minh triết trên. Đó là Nguyễn Trãi và Hồ Chí Minh. Nguyễn Trãi có thơ: "Nên thợ nên thầy vì có học/No ăn no mặc bởi hay làm". Hồ Chí Minh từng nói lý tưởng của mình: "Tôi chỉ có một sự ham muốn, ham muốn tột bậc, là làm sao cho nước ta hoàn toàn độc lập, dân ta hoàn toàn tự do, đồng bào ta ai cũng có cơm ăn, áo mặc, ai cũng được học hành" [6]. Tổng hợp các phát biểu trên, Hoàng Ngọc Hiến đưa ra nhận xét: "Cả hai vĩ nhân: Nguyễn Trãi, Hồ Chí Minh đều là sự hiện thân của tinh thần đấu tranh cho độc lập tự do, những yếu tố được đặt lên hàng đầu, nhu cầu "cái ăn, cái mặc" điều kiện tối thiểu cho sự phát triển và sự "Học hành" hoạt động cơ bản của sự phát triển nhân tố con người" [6].

2.2.2. Mục tiêu giáo dục

Đào tạo thế hệ trẻ thành những con người hữu ích cho tổ quốc, làm phát triển hoàn toàn năng lực sẵn có ở họ. Trong bức thư gửi học sinh Việt Nam nhân ngày khai trường năm học đầu tiên dưới chính thể mới, Hồ Chí Minh bày tỏ quyết tâm của chế độ là xây dựng được nền giáo dục đào tạo thế hệ trẻ "… nên những người công dân hữu ích cho nước Việt Nam, một nền giáo dục làm phát triển hoàn toàn những năng lực sẵn có của các em". Gộp bội khung diễn đạt giá trị nhân cách ấn tượng của tiền nhân (Quản Trọng, Khổng Tử, Mạnh Tử) và đưa vào đó nội dung tư tưởng của thời đại cách mạng, Hồ Chí Minh xác định con người hữu ích là con người biết sống theo ngũ thường mới của dân tộc, bao gồm "Nhân - Nghĩa - Trí - Dũng – Liêm". Người coi đó là căn cốt nhân cách con người Việt Nam thời đại mới. "Ngũ thường" Hồ Chí Minh đề ra năm 1947 đã được ngành Giáo dục coi là hệ giá trị cốt lõi trong mục tiêu giáo dục thế hệ trẻ đối với cuộc Cải cách giáo dục lần thứ nhất triển khai năm 1950. Điều này được phát triển trong các cuộc cải cách giáo dục tiếp theo và cuộc đổi mới giáo dục hiện nay.

2.2.3. Nội dung giáo dục

Thực hiện bộ bốn "Thể dục - Trí dục - Mỹ dục - Đức dục" quán triệt phương châm hướng thiện thích ứng bước tiến của cả dân tộc. Hồ Chí Minh rất quan tâm việc dạy cái gì cho thế hệ trẻ, giúp họ thích ứng với động thái phát triển của dân tộc, thời đại. Từ năm 1947, trong tác phẩm "Đời sống mới", Người xác định: Từ tiểu học, trung học cho tới đại học là nơi rèn luyện nhi đồng và thanh niên. Óc những người trẻ tuổi trong sạch như một tấm lụa trắng, nhuộm xanh thì sẽ xanh, nhuộm đỏ thì sẽ đỏ vì vậy sự học tập ở trường có ảnh hưởng rất lớn cho tương lai của thanh niên mà tương lai của thanh niên là tương lai của nước nhà. Vì vậy, cốt nhất là phải dạy cho học trò biết yêu nước, thương nòi. Phải dạy cho họ có chí tự lập tự cường, quyết không chịu thua kém ai, quyết không chịu làm nô lệ… "Phải tẩy sạch óc kiêu ngạo, tự phụ mà giáo dục thực dân còn để lại", "Phải khuyên học trò tham gia tăng gia sản xuất". Và Bác cho việc này cũng rất quan trọng. Người giải thích: "Một là làm cho họ biết kính trọng sự cần lao. Hai là tập cho họ quen khổ. Ba là cho họ cái chí khí tự thực kỷ lực (làm lấy mà ăn), không ăn bám xã hội. Bốn là có ích cho sức khỏe của họ" [6]. Hồ Chí Minh là lãnh tụ có nhiều bức thư tâm tình với thầy trò các nhà trường vào các dịp khai giảng năm học mới. Một số bức thư có giá trị kinh điển cho sự phát triển của giáo dục.

Bức thư nhân khai giảng năm học 1955 - 1956 khi miền Bắc hoàn toàn được giải phóng bước vào thời kỳ khôi phục kinh tế, văn hóa, chứa đựng những kiến giải độc đáo về trật tự nội dung giáo dục. Trong bức thư này Bác viết: "Nước ta mới giải phóng được một năm, chế độ cũ của thực dân phong kiến không khỏi còn để lại ít nhiều ảnh hưởng không tốt trong những đầu óc trẻ non. Vậy chúng ta phải dùng tinh thần và đạo đức mới để rửa gột những ảnh hưởng ấy. Đối với các em việc giáo dục gồm có: 1) Thể dục: để làm cho thân thể mạnh khỏe, đồng thời cần giữ vệ sinh riêng và vệ sinh chung. 2) Trí dục: ôn lại những điều đã học, học thêm những tri thức mới. 3) Mỹ dục: để phân biệt cái gì là đẹp, cái gì là

không đẹp. 4) Đức dục: là yêu Tổ quốc, yêu nhân dân, yêu lao động, yêu khoa học, yêu trọng của công (5 cái yêu). 5) Các em cần rèn luyện cái đức tính thành thật và dũng cảm. 6) Ở trường, thì kính thầy, yêu bạn, đoàn kết và giúp đỡ lẫn nhau. Ở nhà, thì yêu kính và giúp đỡ cha mẹ. 7) Ở xã hội, thì tùy sức mình mà tham gia những việc có ích lợi chung" [6].

Xã hội ta trong thời đại mới lấy chủ nghĩa Mác - Lênin làm nền tảng cho nội dung giáo dục đạo đức. Hồ Chí Minh có lời dạy sâu sắc để hiểu bản chất chủ nghĩa Mác - Lênin và yêu cầu thực hiện tinh thần Mác - Lênin cho thế hệ trẻ trở thành con người mới trong cuộc sống mới như sau: "Hiểu chủ nghĩa Mác - Lênin là phải sống với nhau có tình có nghĩa. Nếu thuộc bao nhiêu sách mà sống không có tình có nghĩa thì sao gọi là hiểu chủ nghĩa Mác-Lênin được". "Mỗi con người đều có thiện và ác ở trong lòng. Ta phải biết làm cho phần tốt ở trong mỗi con người nảy nở như hoa mùa xuân và phần xấu bị mất dần đi, đó là thái độ của người cách mạng… Lấy gương người tốt, việc tốt để hàng ngày giáo dục lẫn nhau là một trong những cách tốt nhất để xây dựng… con người mới, cuộc sống mới" [6].

2.2.4. Tổ chức giáo dục

Phát triển đồng bộ ba trụ cột: 1) Nền giáo dục thân dân, 2) Hệ thống giáo dục quốc dân theo phương châm "Giáo dục cho mọi người". 3) Nhà trường lao động. Hồ Chí Minh có tư tưởng nhất quán "Cái gì có lợi cho nhân dân thì làm, cái gì có hại cho dân thì tránh". Nguyện vọng tha thiết nhất của Người là kiến tạo được "Nền giáo dục thân dân" cho đất nước. Năm 1956, khi nói chuyện với trí thức thủ đô, Hồ Chí Minh nêu ra phương châm của giáo dục cô đọng trong 11 chữ: *"Đại học chi đạo, tại minh minh đức, tại thân dân"* (Con đường học rộng lớn, đi trên con đường này phải có minh đức, phải đem bản thân phục vụ nhân dân). Trong "Di chúc" Người tha thiết căn dặn (1968): "Đầu tiên là công việc đối với con người"; "Phải sửa đổi chế độ giáo dục cho thích hợp với hoàn cảnh mới của nhân dân". Ngay từ năm 1930 (ngày 10/2), trong báo cáo gửi Quốc tế Cộng sản, đề cập vấn đề giáo dục, Nguyễn Ái Quốc viết trực tiếp bằng tiếng Anh, đã nêu cương lĩnh hành động của cách mạng Việt Nam: "To make Education for all". Vấn đề "Giáo dục cho mọi người" (EFA) ngày nay được UNESCO quảng bá cho mọi quốc gia. Năm 1947, khi cuộc kháng chiến chống Pháp mới bắt đầu, về công tác tại Thanh Hóa, Người yêu cầu tỉnh Thanh Hóa phải phấn đấu trở thành tỉnh kiểu mẫu. Ở lĩnh vực giáo dục, Hồ Chí Minh giao cho hai nhà lãnh đạo, cũng là hai nhà văn hóa: Ông Lê Thước và Ông Đặng Thai Mai có nhiệm vụ xây dựng được các "gia đình học hiệu", đưa người dân Thanh Hóa thành các "tiểu giáo viên" . Vấn đề gia đình học hiệu (Learning family) ngày nay được UNESCO coi là nhân tố quan trọng để kiến tạo xã hội học tập (Social learning) ở các quốc gia.

Phương Đông truyền thống từng đề cập bộ ba "Quân - Sư - Phụ" trong đời sống tinh thần của đất nước. Hồ Chí Minh đưa chất mới vào khung này khi nhấn mạnh sự cần thiết kết hợp giáo dục nhà trường, giáo dục gia đình, giáo dục xã hội. Người dạy: "Giáo dục trong nhà trường dù tốt mấy, nhưng thiếu giáo dục trong gia đình và ngoài xã hội thì kết quả không hoàn toàn" [6].

Người chú ý và chỉ đạo phát triển nền giáo dục đại chúng có tính chất thiết thực. Năm 1948, trong thư gửi cho ngành Giáo dục, Hồ Chí Minh có lời khuyên xác đáng: "Vùng nào còn sót nạn mù chữ, thì các bạn cố gắng thi đua diệt cho hết giặc dốt trong một thời gian mau chóng. Vùng nào đã hết nạn mù chữ, thì các bạn thi đua để tiến lên một bước nữa, bằng cách dạy cho đồng bào: 1. Thường thức vệ sinh, để dân bớt đau ốm. 2. Thường thức khoa học, để bớt mê tín nhảm. 3. Bốn phép tính, để làm ăn có ngăn nắp. 4. Lịch sử và địa dư nước ta (vắn tắt bằng thơ hoặc ca), để nâng cao lòng yêu nước. 5. Đạo đức của công dân, để thành người công dân đứng đắn. Người khuyên: "Các bạn hãy làm cho được chừng ấy đã, sau chúng ta sẽ tiến lên bước cao hơn". Cho đến hôm nay, lời khuyên trên còn nguyên ý nghĩa thời sự để phát triển giáo dục đất nước có tính thực tiễn và đi vào xu thế bền vững. Ngày 31/12/1958, đến thăm Trường Bưởi, Bác đã có lời tâm tình với thầy trò trường này. Bài nói của Bác đã thành nguyên lý vàng để phát triển nhà trường Việt Nam, vô luận ở hoàn cảnh nào. Người xác định cách vận hành nhà trường Việt Nam "Học đi với lao động. Lý luận đi với thực hành. Cần cù đi với tiết kiệm".

Hồ Chí Minh cổ vũ việc xây dựng "Nhà trường lao động", song Người dè chừng khuynh hướng thực dụng trong việc đào tạo. Năm 1963, Người rất vui khi nghe báo cáo thành tựu giáo dục kết hợp với lao

động sản xuất ở Trường Thanh niên lao động xã hội chủ nghĩa Hòa Bình và các nhà trường tổ chức dạy học theo gương Trường Bắc Lý và Trường Hòa Bình song Người cảnh báo phải xây dựng *trường nông* chứ không được biến nó thành *nông trường*.

2.2.5. Động lực giáo dục

Tiến hành quá trình sư phạm theo tinh thần hợp tác dân chủ "Thầy quý trò - Trò kính thầy". Từng là người thầy trực tiếp trên bục giảng, Hồ Chí Minh thấu hiểu được cái tinh tế làm nên chất lượng giáo dục, dạy học. Đó là sự đồng lòng, đồng thuận của thầy trò theo phương châm "Thầy siêng dạy - Trò siêng học", có quyết tâm chuyển từ sư phạm quyền uy sang sư phạm của tình dân chủ cộng tác. Hồ Chí Minh có lời khuyên: "Trong trường cần có *dân chủ*. Đối với mọi vấn đề, thầy và trò cùng nhau thảo luận, ai có ý kiến gì đều thật thà phát biểu… Dân chủ nhưng trò phải kính thầy, thầy phải quý trò, chứ không phải là "cá đối bằng đầu" [6]. Năm 1941, sau khi ở nước ngoài về trực tiếp chỉ đạo cách mạng trong nước, Người coi công việc quan trọng đầu tiên là xây dựng lớp học chữ cho đồng bào và huấn luyện cán bộ cho cách mạng ở chiến khu. Người khuyên nhóm giáo viên Pắc Bó: "Làm thầy thì phải hiểu trò, các chú lên lớp mà cứ thao thao bất tuyệt chuyện trong nước và thế giới thì không ai hiểu cặn kẽ đâu. Ở đây già có, trẻ có ta phải tìm ra nội dung phương pháp thích hợp dạy cho thiết thực dễ hiểu". Hồ Chí Minh đánh giá rất cao vai trò của người thầy giáo trong chế độ mới, Người yêu cầu họ phải phấn đấu là "Sư hinh" (Sư hinh: Người thầy cao quý) chứ không được "Sinh hư".

2.3. Quán triệt minh triết giáo dục Hồ Chí Minh vào công cuộc đổi mới giáo dục hiện nay

Dưới sự chỉ đạo dẫn dắt của Hồ Chí Minh, sự nghiệp giáo dục đất nước trong hai cuộc chống Pháp, chống Mỹ đã đạt được những thành tích rực rỡ. Thành tựu này tạo nên tiền đề thuận lợi cho động thái phát triển công cuộc đổi mới giáo dục hiện nay. Tuy nhiên, chưa lúc nào như lúc này giáo dục lại đang gặp nhiều thách thức do phải chịu những va đập của nhiều hệ giá trị cả tích cực và tiêu cực của 3 trạng thái kinh tế: Kinh tế chỉ huy, kinh tế thị trường và kinh tế tri thức. Nhìn chung, các chính sách giáo dục đã và đang thực hiện về cơ bản quán triệt được lời dạy của Hồ Chí Minh. Tuy nhiên có nơi, có lúc việc nhận thức và triển khai ý tưởng của Hồ Chí Minh còn có thiếu sót do chưa thấm nhuần phương châm hành động "Dĩ bất biến, ứng vạn biến". "Dĩ bất biến chính là những điều đã đề cập ở trên về đường lối giáo dục, mục tiêu giáo dục, nội dung, phương pháp giáo dục, động lực giáo dục, tổ chức giáo dục mà Hồ Chí Minh đã đề ra. Ứng vạn biến là sự khéo léo vận dụng vào thực tiễn cụ thể. Hồ Chí Minh từng có lời khuyên: Chọn việc đúng mà làm, làm khéo và đúng việc đã chọn.

Sinh thời, Hồ Chí Minh tuy không trực tiếp dùng từ "Minh triết", "Giáo dục minh triết", nhưng tinh thần này đã được Người khơi gợi cho dân tộc, cho cán bộ giáo dục ở những thời điểm lịch sử quan trọng. Trong phiên họp đầu tiên của Chính phủ Việt Nam Dân chủ Cộng hòa ngày 03/9/1945, Người có thông điệp "Một dân tộc dốt là một dân tộc yếu".

Người chỉ ra: "Chế độ thực dân đã đầu độc dân ta với rượu và thuốc phiện. Nó đã dùng mọi thủ đoạn hòng hủ hóa dân tộc chúng ta, bằng những thói xấu, lười biếng, gian giảo, tham ô và những thói xấu khác. Chúng ta có nhiệm vụ cấp bách là phải giáo dục lại nhân dân chúng ta. Chúng ta phải làm cho dân tộc chúng ta trở nên một dân tộc dũng cảm, yêu nước, yêu lao động, một dân tộc xứng đáng với nước Việt Nam độc lập" [6]. Người đề nghị mở chiến dịch chống nạn mù chữ và giáo dục lại tinh thần nhân dân bằng cách thực hiện "Cần - Kiệm - Liêm - Chính".

Ngày 20/10/1946 sau khi đi công tác ở Pháp về đến Hải Phòng, Người kêu gọi toàn thể đất nước: "ra sức chống giặc dốt, làm cho dân tộc Việt Nam thành dân tộc thông thái". Dân tộc thông thái là dân tộc biết sống minh triết. Giáo dục nhân dân sống theo "Cần - Kiệm - Liêm - Chính" là giáo dục minh triết. Vấn đề "Cần - Kiệm - Liêm - Chính" được Người nhấn mạnh nhiều lần sau đó. Chính nhờ nội dung giáo dục theo tinh thần minh triết này mà đất nước có các thế hệ con người Việt Nam hoàn thành nhiệm vụ giải phóng dân tộc, thực hiện thống nhất non sông. Ngày nay, "Cần - Kiệm - Liêm - Chính" càng cần thiết hơn cho việc bồi dưỡng thế hệ trẻ có năng lực phẩm chất bảo vệ Tổ quốc và làm thất bại các âm mưu thâm hiểm của kẻ thù và vững bước đi vào sự hội nhập.

Hồ Chí Minh đã nêu tấm gương sáng về sự kết hợp tri thức và tình nghĩa để có hành động minh triết. Người thống nhất "Nói và làm" ở cả 3 lĩnh vực "Tu thân - Xử thế - Dưỡng sinh". Ở "Nhật ký trong tù", Hồ Chí Minh có tuyên ngôn và Người đã thực hiện hài hòa trọn vẹn ba lĩnh vực nêu trên trong cuộc đời mình.

"Dục thành đại sự nghiệp/Tinh thần cảnh yếu đại". (Muốn nên sự nghiệp lớn,/Tinh thần càng phải cao).

Hồ Chí Minh có tâm sự trong bài "Thế lộ nan" (Đường đời hiểm trở): *"Xử thế nguyên lai phi dị dị,/ Nhi kim xử thế cánh nan nan!" (Việc xử thế vốn không phải là dễ,/ Lúc này xử thế càng khó khăn hơn).*

Sự xử thế có tính nhất quán của Hồ Chí Minh trong suốt cuộc đời là đi thức tỉnh tâm hồn con người có quan hệ với bản thân mình. Người biết đưa đối thủ thành đối tác, đưa đối tác thành đồng minh, đưa đồng minh thành đồng chí, đưa đồng chí thành tri âm tâm giao.

Người có lời dạy "Trừ bọn Việt gian bán nước, trừ bọn phát xít thực dân, là những ác quỷ mà ta phải kiên quyết đánh đổ, đối với tất cả những người khác thì ta phải yêu quý, kính trọng, giúp đỡ. Chớ nịnh hót người trên. Chớ xem khinh người dưới. Thái độ phải chân thành, khiêm tốn, phải chân thành đoàn kết. Phải học người và giúp người tiến tới. Phải thực hành chữ Bác - Ái". Hồ Chí Minh kêu gọi toàn dân tập thể dục, khuyên thế hệ trẻ giữ vệ sinh "Không gặp đâu vứt đó, không gặp gì ăn nấy, không ỉa bậy, đái bậy". Người rất quan tâm đến việc trồng cây, tạo nên mỹ tục trồng cây đầu xuân cho toàn dân ngay trong lúc chiến tranh gian khổ.

Ngày 13/9/1958, Hồ Chí Minh có lời kêu gọi: "Vì lợi ích mười năm thì phải trồng cây, vì lợi ích trăm năm thì phải trồng người". Ngày 28/11/1965, Hồ Chí Minh lại thúc giục "Năm mới hãy nhiệt liệt tổ chức tết trồng cây" với lời mở đầu: *"Mùa xuân là tết trồng cây/ Làm cho đất nước càng ngày càng xuân".*

Trong "Di chúc" (1969) Hồ Chí Minh căn dặn: "Sau khi tôi đã qua đời, chớ nên tổ chức điếu phúng linh đình, để khỏi lãng phí thì giờ và tiền bạc của nhân dân. Tôi yêu cầu thi hài tôi được đốt đi, tức là "hỏa táng". Tôi mong rằng cách "hỏa táng" sau này sẽ được phổ biến. Vì như thế đối với người sống đã tốt về mặt vệ sinh, lại không tốn đất làm ruộng. Khi có nhiều điện thì "điện táng" càng tốt hơn".

3. Kết luận

Quán triệt minh triết giáo dục Hồ Chí Minh vào công cuộc đổi mới giáo dục lần này đặt ra yêu cầu cần kiến tạo được các chính sách tạo nên môi trường thuận lợi cho thầy trò các nhà trường thực hiện được sự "Tu thân tích cực, xử thế nhân văn, dưỡng sinh hiệu quả". Đồng thời, thúc đẩy thế hệ trẻ góp phần tích cực hoàn thành sự nghiệp công nghiệp hóa, đẩy mạnh công cuộc xây dựng xã hội dân chủ, đẩy lùi tham nhũng bất công. Từ đó, vững bước đi vào hội nhập, mở đầu kỷ nguyên vươn mình của dân tộc, làm thất bại các âm mưu phá hoại của kẻ thù xâm phạm chủ quyền của đất nước và cuộc sống bình an của dân tộc.

Tài liệu tham khảo

[1] Đặng Quốc Bảo (2011), *Phát triển sự nghiệp giáo dục dưới ánh sáng Hồ Chí Minh,* NXB Thanh niên, Hà Nội.

[2] Đặng Quốc Bảo, Phạm Minh Giản, Phạm Minh Xuân, Đặng Thị Thu Liễu (2019*), Một số góc nhìn về triết lý giáo dục*, NXB Thông tin và Truyền thông, Hà Nội.

[3] Phạm Minh Hạc (2015), *Triết lý Hồ Chí Minh về giáo dục và sự nghiệp công nghiệp hóa ở Việt Nam*, Tạp chí Khoa học Giáo dục.

[4] Vũ Ngọc Khánh (1999), *Minh triết Hồ Chí Minh*, NXB Văn hóa - Thông tin, Hà Nội.

[5] Hoàng Ngọc Hiến (2012), *Luận bàn minh triết và minh triết Việt*, NXB Tri thức, Hà Nội.

[6] *Hồ Chí Minh Toàn tập* (2011), NXB. Chính trị Quốc gia - Sự thật, Hà Nội.